

FATABUREN

Nordiska museets och Skansens årsbok

FATABUREN

NORDISKA MUSEETS OCH
SKANSENS ÅRSBOK

1961

*Tradition och nutid. Grenljusstöpfung i Bollnässtugan julen 1960.
Elin Karlsson, som i snart trettio år stöpt ljus på Skansen,
lär ut konsten till Stockholms Lucia, Ingrid Engström.
Foto Stockholms-Tidningen, Sven Braf.*

Redaktion:

GÖSTA BERG · SAM OWEN JANSSON

MARSHALL LAGERQUIST

Redaktör: Marshall Lagerquist

*Omslagsbilden återger ett utsnitt ur en oljemålning
från 1600-talets slut av Bernardus van Schendel
visande stjärngossar på besök i ett borgerligt holländskt hem.
Se Albert Eskeröds uppsats Stjärngossar i denna årsbok.*

Tryckt hos Tryckeri Aktiebolaget Thule, Stockholm 1961

Det måste ha varit sondotterns dotterson löjtnanten Henrik Casimir Sparre som tog den med sig till USA, dit han utvandrade på 1860-talet. Om Henrik Casimir Sparre förtäljer ättartavlorna att han ägde ett gymnastikinstitut i Pittsburg och dog 1898. Skå-lens vidare amerikanska öden är okända mellan 1898 och 1958, då en av delägarna i den välkända Londonfirman S. J. Phillips köpte den i en antikhandel i New York. Sedan den på så sätt återförts till denna sida av Atlanten dröjde det ej länge, förrän den slutligen genom behjärtade insatser av Kungl. Patriotiska sällskapet och samfundet Nordiska museets Vänner även kunde återbördas till sitt hemland efter att ha vandrat lika vida kring världen som ramsan om alla vackra flickors skål. Denna ramsa betraktade redan Erik Lindschöld att döma av en strof i hans "ärerim" till Karl XI vid dennes sextonde födelsedag som uråldrig:

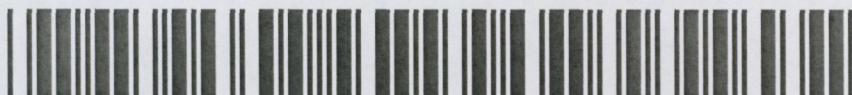
*Så går med gamla seder, de ändras i all ting,
Men alla vackra pigors skål går ännu omkring.*

Men för oss berättar den gamla snibbskålen från Stora Dala tvärtom om skålsedernas föränderlighet och om en ännu äldre fas i deras utvecklingshistoria.

EN RAR FÅGEL

av Inger Bonge

Nordiska museet har under året förvärvat en tennkanna, som tillhört civilingenjör Albert Löfgrens bekanta samling av svenskt tenn. Kannan har en intressant och ovanlig form. Den liknar en stående fågel med vingarnas konturer endast svagt antydda, har S-formig hänkel, oval bottenplatta och skruvpropp i näbben. Den är 21,5 cm hög och stämplad Jakob Nilsson Frisk, Västervik 1698

PS normal

Index

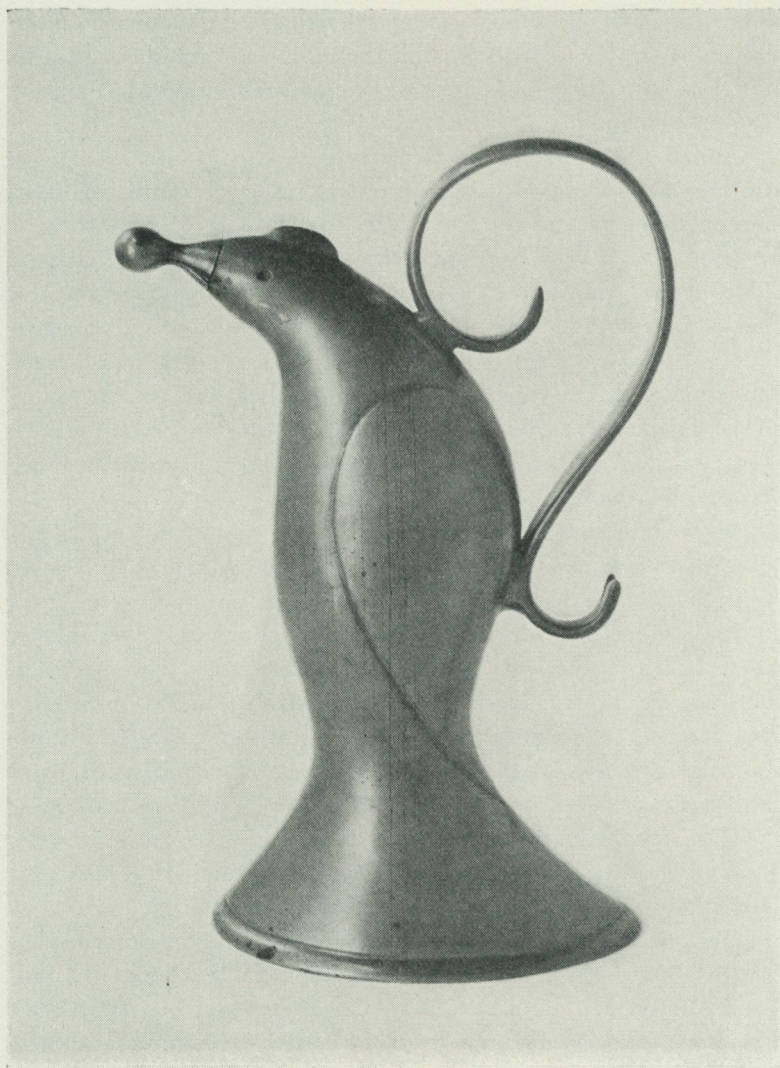
001006

1961

Index	001006
Nr	1961
Avser	En rar fågel

+ 196

Skänkekanna av tenn i fågelform, gjord 1722 av tenngjutaren Jakob Nilsson Frisk i Västervik.

eller 1722. Årsbokstaven E gäller för båda dessa årtal, men eftersom Frisk efter 1700 fick ämbetets tillstånd att slå sig ned i Västervik och först 1705 begärde mästar rätt, kan endast det senare årtalet komma i fråga.

Kannan är en skänkkanna, rymmande ca $1/3$ liter och utgör alltså ett kvarter. Det troligaste är att den använts till brännvin, men något belägg härför finns inte. På grund av pipens form är den synnerligen svår både att fylla med vätska och att hälla ur.

Det finns ytterligare två liknande kannor, båda i privat ägo. Den ena, stämplad Carl Deflon, Växjö 1786, är 29,4 cm hög. Trots att den alltså är betydligt större, är dess likhet med museets kanna slående. Det är endast i vissa detaljer som de båda kannorna avviker från varandra, t. ex. i fråga om teckningen av vingarnas konturlinje, hänkelns form och dess placering på fågelkroppen och huvudets storlek och hållning.

Den tredje kannan, som är den minsta, är endast 20 cm hög och tillverkad av Erland Fogelberg i Växjö 1766. Av dess storlek att döma bör den, liksom museets kannan, innehålla ett kvarter.

Man känner hitintills endast till dessa tre kannor. Det faktum att de alla är tillverkade i Småland, torde vara av viss betydelse för lösandet av frågan om var förebilden till deras form skall sökas. Detta landskap var ju, vid samma tid som dessa tennkannor kom till, centrum för svensk glasindustri, och förebilden till denna underliga kärllform kan måhända sökas bland den småländska glasblåsarfröjdens alster. Man bör också erinra sig att fantastiska djurformer av de mest skilda slag redan vid denna tid — alltsedan barocken — hade hävd då det gällde dryckeskärl.

Eftersom kannorna är olika stora, måste olika gjutformar ha använts. Då tennföremål göts, gjordes i regel flera efter samma form, varför det måste ha tillverkats betydligt fler kannor än dessa tre vi nu känner till. Det troligaste är att kannorna kom ur bruk på grund av sin olämplighet som mått och svårigheten att fylla dem med vätska och att gjutformarna kasserades, de flesta kannorna smältes ner och tennet kom att användas för att gjuta nya föremål.